

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نامه سرگشاده *شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

جناب آقای عادل، ریاست محترم بانک مرکزی جمهوری
اسلامی ایران

پس از سلام و تحیت و قدردانی از فعالیت‌های بی‌وقفه
جنابعالی به عنوان یک وظیفه الهی و وجدانی و مسئولیتی که
هر فرد مسلمان در این حکومت مقدس دارد به عرض

می‌رساند:

ربا مهمترین آفت نسبت به توسعه و تعدیل اقتصادی می‌باشد و خداوند متعال گیرنده ربا را محارب با خدا و پیغمبر شمرده است:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ...^۱
ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از خدا بترسید، و اگر ایمان آورده‌اید، از ربا هر چه باقی مانده است رها کنید، و هر گاه چنین نکنید بدانید که با خدا و رسول او به جنگ برخاسته‌اید. و در احادیث معتبر آمده است:

محمد بن يعقوب عن عدة من أصحابنا عن أحمد بن محمد بن عيسى عن ابن أبي عمير عن هشام بن سالم عن أبي عبدالله قال:

دِرْهَمِ رِبَا عِنْدَ اللَّهِ أَشَدُّ مِنْ سَبْعِينَ زَنْبِيَةً كُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ.^۲
امام صادق علیه السلام می‌فرماید: يك درهم ربا از هفتاد زنا با محارم بدتر است.

و در روایت دیگر آمده است که هر وقت خداوند متعال اراده هلاك و نابودی ملتی را داشته باشد، در بین آنان ربا رایج می‌شود.^۳

و بر حسب روایات قطعی فرقی بین گیرنده و دهنده و

۱ - سوره بقره (۲): ۲۷۸ - ۲۷۹.

۲ - وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۴۲۲.

۳ - همان، ص ۴۲۷.

واسطه و تنظیم کننده سند(چه در بانکها و چه در محاضر) و گواهان و شهود نمی باشد.^۴

جنابعالی می دانید که یکی از محورهای قطعی جواز ارتکاب محرمات، اضطرار است ولی مشهور فقها حتی در صورت اضطرار هم فتوا به حرمت ربا داده اند.^۵

ولیکن مع الأسف بانکهای شما، حرمت ربا و مصوبات مجلس شورای اسلامی را در رابطه با نظام بانکداری اسلامی جدی نمی گیرند و از روش مضاربه ای تنها از اسم مضاربه به عنوان مشروعیت بخشیدن به کارهای خود استفاده می کنند؛ مثلاً در فرمهایی که به مشتریان ارائه می شود، سخن از مضاربه و مزارعه و مساقات و... رفته است ولی با کمال تأسف مشاهده می کنیم که هیچ اعتنایی به محتوای این فرمها نشده و فقط برای مشروعیت بخشیدن به کار خویش از این اوراق استفاده می کنند و حتی در رسانه های گروهی، بعضی از مقامات بانکی همچون افراد بی اعتنا به احکام اسلامی رسماً سخن از بهره چند درصد می گویند، گویی خیر از تصویب قوانین بانکداری اسلامی ندارند و در چهارچوب این نظام مقدس به سر نمی برند! آیا تشویق بهره ۱۴/۵ درصد جلوی قرض الحسنه و سرمایه گذاریهای مردمی را نمی گیرد؟ اگر شما برنامه پرداخت این بهره زیاد را نداشته باشید و از نظر

.....

۴ - همان، ص ۴۲۹.

۵ - رك: عروة الوثقی، ج ۳، كتاب الربا.

قوانین اداری شرایط سرمایه گذاریهای بزرگ و کوچک را فراهم نمائید، صاحبان پول به طور انفرادی و یا با تشکیل تعاونی شرعی، سرمایه و نیروهای بالقوه خود را به کار انداخته و در تولید و توسعه شرکت فعال خواهند داشت و اگر خود نیروی کار نداشته باشند، در صورت عدم نیاز به دیگران قرض الحسنه داده و از مزایای معنوی آن بهره مند می شوند و در صورت نیاز هم با دیگران به صورت مضاربه ای عمل می کنند و فوائد مضاربه برای اقتصاد و جامعه قابل انکار نیست. حتی بعضی از مقامات بانکی سیاست دولت را تعطیل صندوقهای قرض الحسنه اعلان کرده و با انواع تهمتها و افتراها آنها را مضر به سیاست دولت و مردم معرفی می کنند. من به شما عرض می کنم که با تعقیب این روش، برنامه توسعه و تعدیل را به شکست می کشانید و باید پاسخگوی اسلام و مسلمین باشید. مصوبه مجلس شورای اسلامی موقعی قابل استناد و اعتذار است که به آن عمل شود و الا وسیله ای صوری و ظاهری و غیر شرعی برای فرار از پیامدهای رباست که به نظر فقهای اسلام بویژه حضرت امام (قده)، تخلص از ربا با این وسیله حاصل نمی شود بلکه مشمول ادله رباست. دلیل قاطع ما بر حرمت ربا ولو با مراعات حیل های شرعی و قالب عقود اسلامی، روایاتی است که در باب علت تحریم ربا وارد شده است که حضرت می فرماید:

لو كان الربا حلالاً ترك الناس التجارات و البيع و الشراء.
 اگر ربا حلال باشد مردم از کار خودداری می کنند و باب قرض مسدود می گردد. پس شارع مقدس مایل است هر کس

ثروتی که به دست می‌آورد از راه کار باشد ولو دیگری با تضمین و بهره موفق به تشکیل يك واحد اقتصادی تولیدی گردد. پس اینکه جنابعالی می‌فرمایید با بهره دادن به صاحبان سپرده، پولها را جمع آوری می‌کنیم و به اقتصاد و تولید رونق می‌بخشیم، داخل در ربای حرام است؛ چون صاحب پول برای تولید، سرمایه‌گذاری نکرده و در عین حال به يك سود تضمینی دست یافته است.

فرق است بین پولی که سرمایه قرار داده می‌شود، که هم سود (چه کم و چه زیاد) و هم زیان دارد و بین پولی که به تولید کننده برای سرمایه‌گذاری داده می‌شود و از آن بهره‌ناب و خالص گرفته می‌شود و به خیر و شر آن کاری ندارند در حالی که سود باید از ضرب سرمایه و کار حاصل شود نه از پول.

نکته قابل توجه این است که اگر قالب شرعی جدی بوده ولی همراه تعهد پرداخت بهره باشد، قالب شرعی به غیر شرعی بدل می‌شود و متأسفانه این تعهد همیشه وجود دارد.

ممکن است بگویید - همانطوری که بارها گفته‌اید - بهترین راهی

که برای جمع‌آوری نقدینگی و سرمایه‌گذاری در تولید وجود دارد این است که مردم را با بهره ۵/۱۴ درصد و انواع جوازات مختلف (پیکان، رنو، ماهیانه مادام‌العمر و...) تشویق نموده تا ثروت‌های خرد و کلان خود را به بانکها بسپارند و این یگانه راه ممکن و عملی برای توسعه و تعدیل اقتصادی است که در اختیار ماست و حداقل به حکم ضرورت و اضطرار نظام، به این روش دست زده‌ایم.

ولی این استدلالها قانع کننده نیست؛ زیرا تشخیص اکثر کارشناسان اقتصادی و مالی شما قابل اعتماد نیست، چون کارشناسان و اقتصاددانان غربی حق اظهار نظر در مشکلات اقتصادی جامعه اسلامی را ندارند هر چند که عالم اقتصاد باشند به این جهت که تمام معلومات اینها برگرفته از روابط اقتصادی در چهارچوب فرهنگ و ارتباطات اجتماعی غربی است که فقط مبتنی بر روابط مادی است و عوامل غیر مادی را در آن هیچ دخلی نیست. گذشته از آنکه بر طبق قانون بانکداری اسلامی می باید ربا به طور جدی و واقعی از سیستم بانکی حذف گردد.

به عقیده ما اساس بانکداری فعلی که برگرفته از بانکداری غربی است باید دگرگون شده و بر طبق فرهنگ اسلامی پایه ریزی گردد؛ چون ماهیت بانک در غرب بر اساس تحصیل درآمد از پول بنا شده است و حال آنکه اسلام چنین دیدی را تخطئه می کند. پس باید بانکها به همان شکلی در آید که مجلس شورای اسلامی خواسته است یعنی مؤسسات تولیدی بزرگی که تحت عناوین امثال مضاربه و مساقات و مزارعه و شرکتهای تولیدی و تجاری اقدام می کنند. حتی می توان گفت جوانزی که امروزه بانکها به صاحبان سپرده ها می دهند خالی از اشکال نیست؛ زیرا جوانزی جایز است که بانک نسبت به آن تعهد نکرده باشد - چه به همه سپرده ها بدهد و چه بر حسب قرعه به بعضی از آنها - که در روایت معصوم از آن به ربای حلال تعبیر شده است - ولیکن اگر تعهدی در بین باشد هر دو قسم بی اشکال نخواهد بود.

یکی دیگر از اشکالات مهمی که در حوزه مسئولیت شما و همکاران مالی و پولی شما وجود دارد وامهایی است که به صورت ربوی از کشورهای استعماری و سرمایه‌داری غربی و یا بانک جهانی دریافت کرده و می‌کنید. پر واضح است که حرمت چنین قرض ربوی، مغلظ و مشدد است؛ زیرا علاوه بر اینکه ربا می‌دهید، پرداخت ربا به کفار و مستکبران است. مفساد و عواقب وخیم چنین اقداماتی بر شما پوشیده نیست گر چه جهت اجرای پروژه‌های ضروری و با اقساط طولانی و بهره کم باشد؛ چون علاوه بر حرمت ربا - ولو به مقدار کم - و مفساد اقتصادی و اجتماعی، موجب تسلط سیاسی کفار و دشمنان قسم خورده اسلام و مسلمین می‌شود که امروزه شدیدتر از جنگهای صلیبی و به صورتهای گوناگون اعمال می‌شود و حتی اگر این چنین بی‌آمد سوئی در معاملات غیر ربوی هم وجود داشته باشد، جایز نیست تا چه رسد به وامهایی که با بهره‌های سنگینی مثل ۲۰ و یا ۳۰ درصد از غربیها گرفته می‌شود. همین اشکال در سرمایه‌گذاریهای خارجیها هم بشدت وجود دارد و موجب تحقیر ملت مسلمان و تسلط اقتصاد اجانب و دشمنان اسلام بر این کشور اسلامی می‌گردد و موجب این می‌شود که هر وقت بخواهند و با قیمت دلخواه خود، کالاهایشان را به ما بفروشند و مدیریت با فرهنگ غربی هم با آنها باشد و فرهنگ و مقررات حاکم بر اقتصاد ما را مراعات نکنند، حضرت امام(قده) در کتاب تحریرالوسیله در باب امر به معروف و نهی از منکر بالصراحه بر این مطلب تأکید می‌ورزند. از طرف دیگر خرید تکنولوژی و دانش فنی

نمی‌تواند این مشکل را جبران کند؛ زیرا آنان هیچ وقت صنایع مادر و درجه یک را در اختیار ما قرار نمی‌دهند و بر فرض قبول حتی این چنین تکنولوژی هم، با توجه به سرعت ترقی و تغییر در دنیای صنعت و جامعه جهانی نمی‌تواند آن قدرت را به ما بدهد که بتوانیم از نظر صنعتی همگام آنان گشته و بعد از مدتها از صنایع آنها غنی گردیم. اگر به جای خرید تکنولوژیهای مختلف از کشورهای متفرقه که معمولاً وسائل یدکی کامل در اختیار ما نمی‌گذارند تا همیشه محتاج آنان بوده و از دستوراتشان سرپیچی نکنیم، به مبتکرین خود ارج گذاشته و به تحقیقات پردازیم بعد از چندین دهه خواهیم توانست خود را از بیگانگان مستغنی سازیم و به قول رهبر معظم انقلاب: می‌باید تا حد امکان به بیگانگان اظهار حاجت ننموده و خود به طرف تولید مستقل برویم.

بلی در پروژه‌های زیربنائی و ضروری با رعایت جوانب امر و دور از مبتلا شدن به ربا و امور منفی دیگر، اقدام در خرید و تسریع در کار خوب است. خلاصه مطلب: مدف اساسی، توسعه اقتصاد مستقل و تأمین اشتغال برای رفاه حال مردم و نفی سلطه سیاسی و اقتصادی و فرهنگی است و این هدف جز با تشویق صنعت مستقل داخلی با قرض الحسنه دور از ربا و تسهیل سرمایه‌گذاری داخلی حاصل نمی‌گردد. به فرمایش حضرت امام (قده) در دیدار آقایان نوربخش و نمازی بعد از تصویب بانکداری اسلامی توجه فرمایید و ببینید آیا همانطور که حضرتش فرموده‌اند نشده است؟

«اما مسئله بانك از مسائل مهمی است که اگر چنانچه ربا از بانکها برداشته نشود مشمول آیه شریفه و روایات کثیره می‌شویم که آیه شریفه می‌فرماید: کسانی که ربا می‌خورند، اینها اعلان جنگ با خدا و پیغمبر می‌کنند. این تعبیر در کم جایی واقع شده است که اعلان جنگ بین کسانی که می‌خواهند ربا بخورند با خدا و پیغمبر [باشد] روایات بسیار داریم که هیچ جای شبهه در این نیست که در بعضی از آنها تعبیری شده است که شاید برای هیچ چیزی نشده است که يك درهم ربا شدتش بیشتر از اینکه هفتاد زنا بکند کسی با محرم خودش، عمه یا خاله خودش، یا خواهر خودش. و اگر چنانچه ربا در يك كشوری مثل ما خدای نخواستہ باز در بانكش، در تجارتش، در بین مردمش باشد، نمی‌توانیم بگوییم که جمهوری آن جمهوری اسلامی است، محتوای جمهوری، اسلامی است. از این جهت باید کارشناسان، علما در این مسئله بسیار فعالیت کنند که ما را از این گونه گرفتاریها نجات دهند... و اگر چنانچه بانکداری به آن معنایی که در جاهای دیگر هست رواج پیدا بکند مردم از صنعت و کار و سایر چیزها باز می‌مانند، می‌نشینند توی خانه‌هایشان و پولشان برای آنها کار می‌کنند و حال آنکه پول نباید کار کند.»

والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته

احمد آذری قمی